

mirnodobna pot jo je vodila prek Mosta na Soči, Cerknega na Velike Bloke, od tam pa v Črnomelj, kjer jo je štab IV. armade konec oktobra 1945 razpustil.

Takšen je bil v najkrajših črtah razvoj topniških enot na območju, kjer se je bojeval IX. korpus. Njihov razgiban organizacijski, številčni in kvalitativni razvoj kaže, da so bili pogoji delovanja artilerije IX. korpusa bistveno težji kot na območju VII. korpusa. Njeni vzponi in padci pričajo, da je delovala na robu stalne improvizacije. Med negativnimi momenti so bili nerazumevanje štabov za uporabo topništva, neustrezna oborožitev, pomanjkanje ustreznega streliva in tehničnih pripomočkov za streljanje (namerilne naprave), zlasti pa konfiguracija terena, ki je omogočala premike s skrajnimi močmi (že pripeljati topove, zlasti težje, na odrejene položaje je bil često pravi podvig, npr. ob napadu na Spodnjo Idrijo ali Baško grapo). Prav iz težav pri uporabi klasične artilerije je izšla pobuda štaba IX. korpusa za izdelavo novih orožij z veliko probojno močjo — rezultat pobude je bil »partop« (partizanski top). Artilerija je sodelovala v 31 bojih in še 12 pehotnih. Večje koncentracije topov so bile le izjemne (Črni vrh, Hotedrščica, goriška fronta, Gorenja vas), običajno pa je v bojih sodeloval po en ali dva topa. Avtor zaključuje, da je artilerija IX. korpusa ves čas obstoja ostala tipična partizanska artilerija v vlogi spremljevalnega topništva.

Struktura uporabljenih in navedenih virov nam kaže, da je avtor korektno upošteval ohranjeno arhivsko gradivo, zbral je precej spominskih prispevkov nekdanjih borcev artilerije, literaturo pa je uporabljal za širši prikaz bojev, v katerih je sodelovalo topništvo, kar mu je bilo toliko lažje, saj so v okviru iste Knjižnice NOV in POS izšle monografije petih od šestih brigad v XXX. in XXXI. diviziji. Delo po strokovno vojaški poglobljenosti presega običajno raven del iz omenjene zbirke.

Kot je že spočetka običajno za knjige te zbirke, obsega to delo tudi sezname poveljniškega kadra enot, seznam padlih in seznam borcev, običajna kazala, skice in slikovni material.

Damijan Guštin

Narodna vlada Narodne Republike Bosne i Hercegovine 1945—1948. Zapisnici. Priredila Cvijović Rosa. Arhiv Bosne i Hercegovine, Sarajeva 1985, 235 str., ilustr.

V SR Bosni in Hercegovini so arhivski delavci na izviren, lahko bi se reklo na delaven način, počastili 40. obletnici zmage nad fašizmom in ustanovitev Narodne vlade svoje republike, s čimer so storili predvsem koristno dejanje za zgodovinarje in to ne le v republiškem okviru, marveč tudi širše. Storili so temeljni korak glede izdajanja arhivskega gradiva, ki je vsekakor osnovni vir za vsako zgodovinarsko znanstveno in strokovno obdelavo in prikaz preteklosti. Arhiv Bosne in Hercegovine je namreč izdal zbirko zapisnikov Narodne vlade Ljudske republike Bosne in Hercegovine za obdobje 1945 do 1948.

S tem je bil prekoračen Rubikon glede izdajanja virov povojnega obdobja, ki postaja objektivno vse bolj zanimivo ne le za vse mogoče »potrošnike« zgodovine, marveč tudi za zgodovinarje samo. Štirideset let je doba, ki jo je

potrebno začeti kljub vsem zadržkom in trditvam, češ da tega obdobja ni mogoče objektivno in zgodovinarsko argumentirano podajati, proučevati in dati določene rezultate. To si bomo morali priznati tudi slovenski zgodovinarji, medtem ko bodo morali slovenski arhivski delavci tudi storiti svoj korak v smeri urejanja in izdajanja arhivskega gradiva povojnega obdobja.

Izdajo zapisnikov vlade Bosne in Hercegovine lahko celo štejemo za prvo izdajo gradiva nekega organa državne oblasti v povojnem obdobju v državnem merilu (vsaj kolikor je piscu poročila znanega), razen seveda izdaj stenografskih zapisnikov zvezne skupščine in njenih teles od leta 1945 dalje.

V knjigi so objavljeni zapisniki sej vlade ljudske republike Bosne in Hercegovine od njene ustanovitve 28. aprila 1945 pa do 13. septembra 1948. To je obdobje, ko je imel mandat predsednika bosanskohercegove ljudske vlade Rodoljub Čolaković. V tem času se je vlada sestala na 86 sejah, na katerih so obravnavali najvažnejša vprašanja, ki so bila tedaj aktualna za politično in gospodarsko življenje te republike. Vlada je bila namreč najvažnejši organ oblasti, predvsem kot operativni organ, saj so na sejah vlade sprejemali najpomembnejše odločitve o nalogah in poslih v republiki. Bila je dejansko glavni dejavnik ljudske oblasti Bosne in Hercegovine.

Zakon o Narodni vladi Bosne in Hercegovine je sprejela 27. aprila 1945 Narodna (ljudska) skupščina BiH, medtem ko je vlado imenovalo njeno predsedstvo, kar je razlika od imenovanja slovenske narodne, oz. ljudske vlade. Zakon o Narodni vladi Slovenije je namreč sprejelo Predsedstvo SNOS (to je bil tudi prvi zakon, ki ga je sprejelo), ki jo je tudi imenovalo.

Zapisniki s sej vlade Bosne in Hercegovine (kar velja verjetno za zapisnike sej vlad tudi drugih federalnih enot za to obdobje) so v prvi vrsti seznami vprašanj, ki jih je morala vlada reševati. Pisani so zelo na kratko, v »telegrafskem« slogu, le navedba dnevnega reda (ta je bil običajno zelo dolg, tudi po 25 točk) ter nato sklepov za vsako točko posebej. V večini primerov so se ti sklepi glasili: »prima se« ali »daje se ovlaštenje« temu ali onemu ministru, da izda odlok. Čeprav na videz vsebinsko skromni, pa dajejo ti zapisniki vseeno sliko razvoja Bosne in Hercegovine v letih 1945 do 1948. Omogočajo namreč raziskovalcu preko problemov, ki jih je vlada obravnavala, slediti na eni strani vprašanjem, na drugi pa rešitvam le teh, vsaj na nivoju oblastnopolitične odločitve. To je torej lahko izhodiščna točka za proučevanje nekega procesa, raziskovalec pa mora iskati tako vzrok, še bolj pa posledice oziroma njegovo uresničevanje. Morda zato pogrešamo natančnejše navajanje objave sklepov, oziroma odlokov sprejetih na sejah vlade v uradnem listu, kot prve stopnje uresničevanja sklepov vlade. To bi lahko bilo obsežneje prikazano v opombah, saj bi na ta način delo vlade vsaj delno »zaživelo«.

Na koncu knjige je, kot se spodobi za takšno znanstveno-strokovno izdajo zgodovinskih virov, objavljen še imenski in predmetni register. Kratek zgodovinski uvod (5 strani) o prvi vladi LR BiH pa je prispeval dr. Hamdija Čemerlić, ki je bil v tej vladi minister pravosodja. Pri tem pa je podal le nekaj bistvenih področij, s katerimi se je v tem obdobju vlada ukvarjala, ni pa to študija o vladi.

Izdaja zapisnikov sej vlade ene od jugoslovanskih republik bi lahko spodbudila tudi slovenske arhivske delavce v arhivu, ki ima za nalogo zbirati in

hraniti gradivo republiških upravnih organov ter tudi zgodovinarje, da bi začeli vsaj razmišljati o izdajanju povojnega gradiva upravnih organov naše republike. Morda bi za začetek sledili kolegom iz Bosne in Hercegovine in pripravili zbirko zapisnikov vlade, pri čemer pa ni potrebno čakati na kakšno okroglo, na primer petdeseto obletnico osvoboditve.

Če lahko sodimo po časopisni vesti (Delo, 13. maj 1986), da je Predsedstvo CK ZKS podprlo predlog o izdajanju zgodovinskih dokumentov ZKS za povojno obdobje in dalo tudi pobudo »za odpiranje zgodovinskih arhivov državnih subjektov«, je torej prižgana zelena luč za izdajanje zgodovinskih virov državnih organov. Začeti pa bo potrebno s konkretnim delom, v prvi vrsti velja to za delavce v Arhivu SR Slovenije, saj drugače ne bo mogoče ustrezno, na znanstveno priznan način prikazovati povojnega zgodovinskega razvoja v celoti, kajti v tem obdobju niso bili samo posamezni »ekscesi«, ki sedaj burijo duhove in zbujejo radovednost. Proučiti bo potrebno tudi manj nenavadne in drobne, vendar za celovit prikaz razvoja slovenske povojne družbe, vseeno pomembne stvari. Ena od ključnih nalog zgodovinarstva in arhivov za prikaz zgodovine slovenskega naroda po vojni bo morala torej biti priprava in izdajanje virov, saj ne bo mogoče pisati zgodovine več kot štiridesetletnega obdobja le na osnovi »spominov«, pripovedovanj in večkrat nepreverjenega »ustnega gradiva«. Proučevanje povojnega razvoja, kar je tudi naloga zgodovinarjev in zgodovine kot stroke, terja tudi metode, znane za zgodovinarstvo, vključno z izdajanjem virov!

Zdenko Čepič

Rudi Čačinovič, *Poslanstva in poslaništva*. Založba Obzorja — Pomurska založba, Maribor 1985, 533 strani.

V razgibani zgodovini diplomacije so zapisani številni Slovenci, ker so obvladali jezike in svojo stroko, zato so uspešno branili interese držav, ki so jih zastopali. To razgibano dejavnost so opisali v svojih spominih, kjer so razkrivali čas, dogodke, osebnosti in države, v katerih so živeli. Slovenske založbe so v zadnjih letih izdale več del s to problematiko: leta 1980 je izšla knjiga Edvarda Kardelja *Boj za priznanje in neodvisnost nove Jugoslavije 1944—1957*, leta 1981 spomini Aleša Beblerja *Čez drn in strn*, leta 1984 spomini Mitje Vošnjaka z naslovom *Veleposlanikovi zapisi*, konec leta 1985 pa je v sozaložništvu Založbe Obzorja Maribor in Pomurske založbe izšla zajetna knjiga Rudija Čačinoviča *Poslanstva in poslaništva*.

Avtor, ki je širši javnosti bolj znan kot povojni družbenopolitični delavec, zgodovinarjem pa kot predvojni revolucionar, je po »prepričevanju prijateljev« sklenil sprejeti »diplomatsko štafetno palico« iz rok Mitje Vošnjaka in napisati knjigo o svojih doživljajih in izkušnjah iz dolgoletne diplomatske službe ter približati slovenskemu bralcu »resnico o deloma razkričani, deloma pa zavidanja vredni diplomatski dejavnosti«.

V prvem delu obravnava Madžarsko, kjer je bil v letih 1945—1948 član jugoslovanskega trgovinskega predstavništva. Opisuje dogajanja v tej državi v zadnjem obdobju II. svetovne vojne, težke razmere v prvih povojnih letih